

Wat is de onderwijsbehoefte van Cognitief Talentvolle leerlingen?

De cognitief talentvolle leerling

Er is geen eenduidige definitie van hoogbegaafdheid. Een IQ dat groter is dan 130 gecombineerd met creativiteit en motivatie, zoals beschreven door Mönks en Renzulli (Algra, 2009) is de meest gehanteerde omschrijving. Maar in welke mate moet iemand creatief of gemotiveerd zijn? En de leerling die de motivatie is kwijtgeraakt, is die nog wel hoogbegaafd? Als we kiezen voor de benadering vanuit talentontwikkeling is het wellicht gemakkelijker om de beoogde groep leerlingen te herkennen. Talent wordt door Van Geert (2011) omschreven als het potentieel om op een bepaald niveau geconsolideerde prestaties te laten zien, binnen een domein specifiek gebied. Als we het hebben over cognitief talent is dat specifieke domein het gebied van leren en denken.

Met de komst van Passend Onderwijs is de leerkracht handelingsgericht gaan werken (Pameijer, Beukering, & Lange, 2009) met als uitgangspunt de onderwijsbehoefte van de individuele leerlingen in de groep. De groepsleerkracht stelt zich de vraag: Wat heeft dit kind nodig om zich optimaal te kunnen ontwikkelen? Of: “Wat is de onderwijsbehoefte van deze leerling?” (Pameijer et al., 2009). Als we spreken over kinderen met een cognitief talent zal het antwoord op die vraag waarschijnlijk zijn dat er geen of een lage onderwijsbehoefte op het gebied van reguliere leerstof is, maar dat de leerling meer uitdaging nodig heeft en sneller door de reguliere leerstof kan gaan (compacten). Of uitdaging en compacten wel het beste antwoord zijn is de vraag. Wat is de onderwijsbehoefte van de cognitief talentvolle leerling?

Doelgroep

Laten we eerst eens kijken naar de kinderen die zouden kunnen passen in de beschrijving van cognitief talent. Ongeveer 20% van de basisschoolleerlingen scoort in het LeerlingOnderwijsVolgSysteem (LOVS) hoger dan gemiddeld. Voor deze groep zal in het algemeen een lijn van compacten en verrijken worden ingezet als onderwijsaanbod (Doolaard & Oudbier, 2010). Voor een veel kleiner percentage kinderen, 2 tot 3%, geldt dat zij hoogbegaafd zijn (Algra, 2009). Voor een deel van de groep best scorende kinderen geldt de onderwijsbehoefte vaak nog niet voldoende beantwoord wordt door het verrijken en compacten. Deze kinderen hebben meer uitdaging nodig, maken vaak grote denkstappen en zijn verder in hun ontwikkeling dan leeftijdsgenoten (Brouwer & Ahlers, 2011). Cognitief

talent kent een aantal uitdagingen. Deze kinderen vinden een opdracht snel saai, maar ook snel te moeilijk. Het frustratiegebied is kleiner. Veel van deze leerlingen beginnen gemotiveerd aan hun schoolloopbaan, maar raken teleurgesteld door het gebrek aan uitdagende leerstof. Cognitief talentvolle kinderen slaan vaak stappen over in hun leren, waardoor hiaten kunnen ontstaan. Het gebruiken van het geheugen is voor hen meestal leren via de 'begripsroute', ze begrijpen veel en hoeven daardoor niet vaak dingen te onthouden (Koenderink, 2012). De geheugenroute wordt daardoor minder geoefend. Dit veroorzaakt met name in het Voortgezet Onderwijs problemen. Bijvoorbeeld bij het leren van woordjes in een vreemde taal. Slimme kinderen zetten hun intelligentie soms in om van problemen af te komen in plaats van ze op te lossen. Samenwerken is lastig voor deze groep, ook door gebrek aan ontwikkelingsgelijken in de eigen klas. Alleen gaat het vaak veel sneller en hoef je je niet aan anderen aan te passen. De overtuiging die een mens heeft over zijn eigen brein bepaalt voor een groot deel of je mogelijkheden worden beperkt of juist vergroot (Yeager & Dweck, 2012). De overtuiging dat je mogelijkheden vastliggen, het hebben van een fixed mindset, beperkt de ontwikkeling. Veel hoogbegaafde en/of cognitief talentvolle kinderen hebben niet of nauwelijks ervaren dat je iets leert door veel en hard te oefenen. Ze denken dat je iets kunt of niet.

Profielen

Dè hoogbegaafde leerling bestaat niet. Het gaat om een heterogene groep. In een breed en herhaald onderzoek hebben Neihart en Betts (2010) 6 profielen onderscheiden die ieder een eigen specifieke onderwijsbehoefte hebben. De onderzoekers onderscheiden de zelfsturende autonome leerling, de aangepast succesvolle leerling, de onderduikende leerling, de creatief uitdagende leerling, de dubbel bijzondere leerling en de risicoleerling. Ieder met hun eigen specifieke behoeften. Voor we kijken naar de bindende factoren van de groep cognitief talentvolle leerlingen zoomen we in op de 6 profielen op zoek naar de onderwijsbehoefte van de specifieke leerling: Het signaleren, gevoelens, gedrag, de risico's en een eventueel plan van aanpak

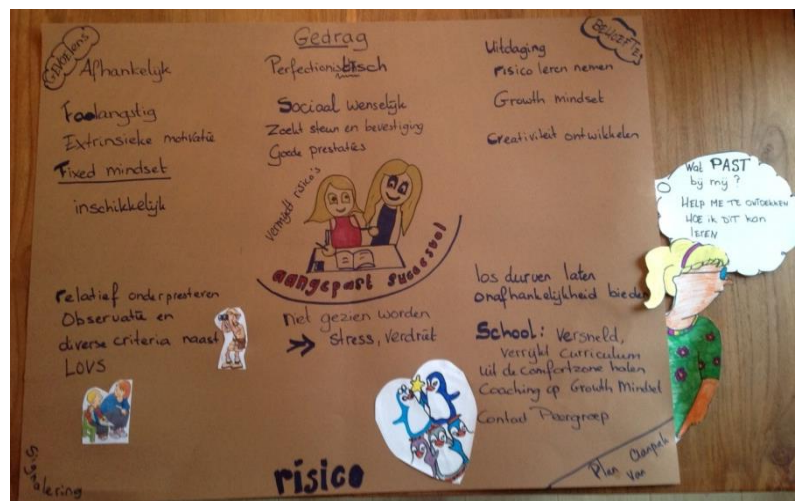
De zelfsturende, autonome leerling

De zelfsturende autonome leerling, is de leerling die het gemakkelijkst gesignaleerd wordt. Deze leerling weet wat hij kan en laat dit ook zien in de prestaties. De leerling heeft een goed zelfinzicht en durft risico's te nemen in zijn leren. Er is sprake van een Growth Mindset. Over het algemeen wordt dit kind door de leerkracht gezien en gewaardeerd. Echter ook deze leerling heeft instructie nodig, zij het op een ander niveau dan de rest van de klas (Vogelaar & Resing, 2016). Dit type kind heeft vooral facilitering van mogelijkheden nodig om optimaal te kunnen leren. Zonder ondersteuning is er risico op motivatieverlies en het ontwikkelen van faalangst (Neihart & Betts, 2010).

De aangepast succesvolle leerling

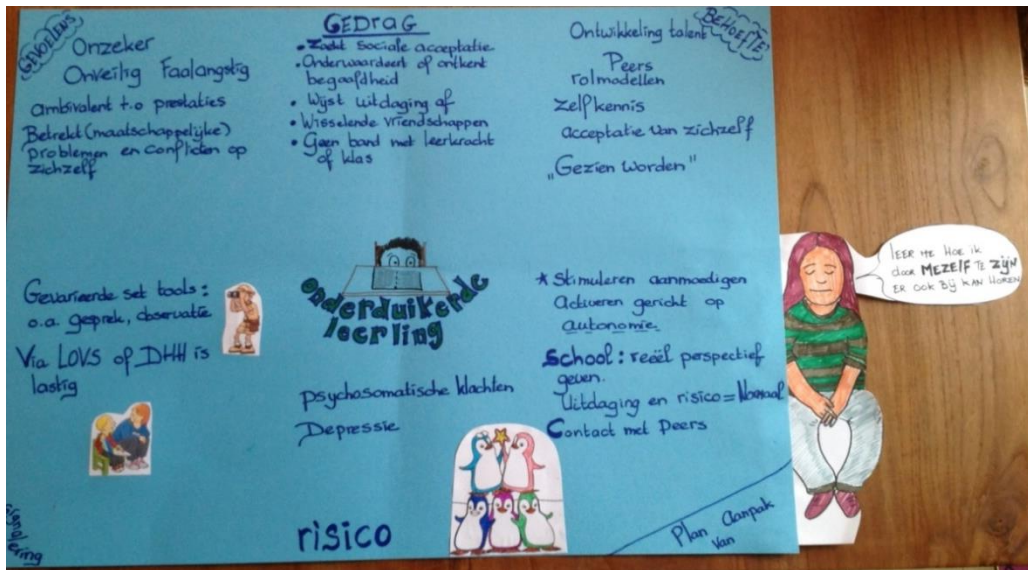
Van de aangepaste succesvolle leerling kunnen we zeggen dat deze voldoende presteert in vergelijking met klasgenoten, maar relatief onderpresteert. Het kind laat niet zien wat het echt kan. Deze leerling is afhankelijk in zijn gedrag en conformeert zich aan de leerkracht. Er is sprake van een Fixed Mindset.

Stimulans om risico's te nemen in het leren en onafhankelijkheid te ontwikkelen zijn voor deze leerling belangrijk.

De onderduikende leerling

De onderduikende leerling is lastig te signaleren. De leerling gaat uitdaging uit de weg en ontkent begaafdheid of wijst deze af. Er is sprake van een Fixed Mindset. Voor deze leerling is het activeren van autonomie van belang naast het bieden van een reëel perspectief op het eigen leren (Houkema & Janssen, 2014).

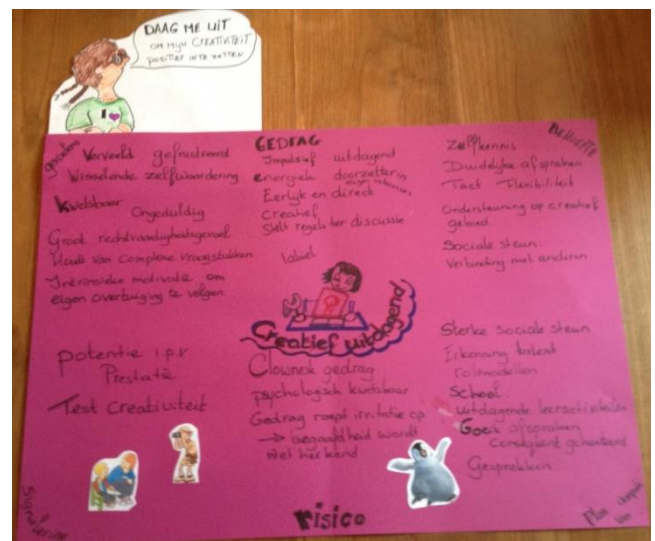

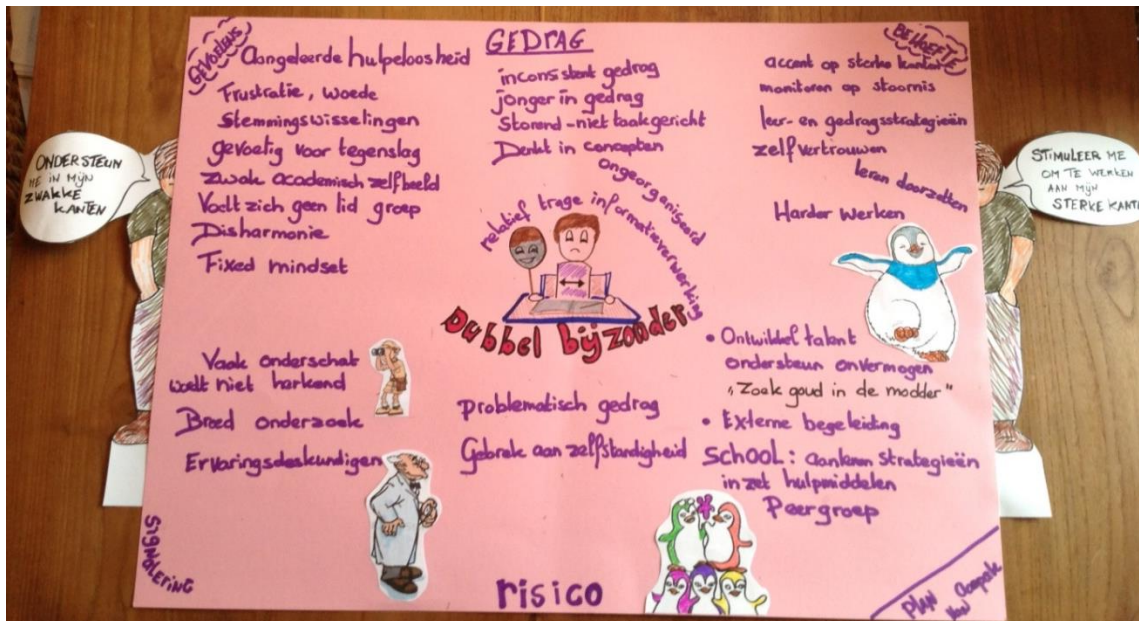
De creatief uitdagende leerling

De creatief uitdagende leerling stelt de leerkracht voor een uitdaging. Dit zijn de kinderen die in discussie gaan over afspraken en graag het laatste woord hebben. Hun impulsieve en uitdagende gedrag kan een goede signalering in de weg staan. Zij hebben sterke sociale steun nodig en, naast uitdaging, duidelijke afspraken.

De dubbel bijzondere leerling

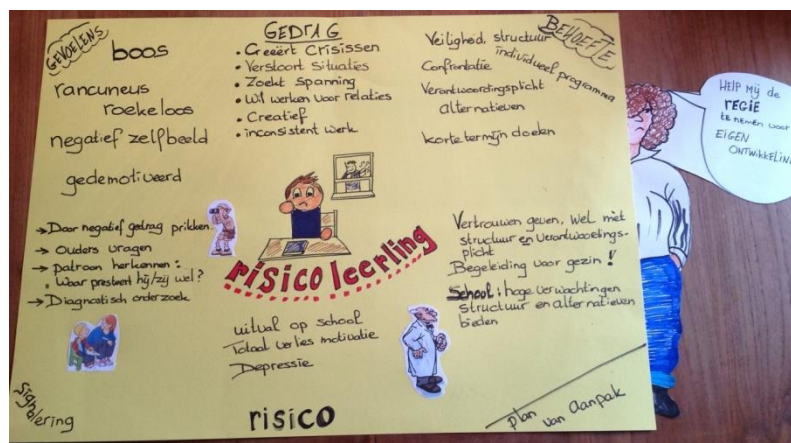
De dubbel bijzondere leerling is niet gemakkelijk te signaleren. Gedrag- of leerstoornissen verhullen de begaafdheid. De prestaties van deze leerling zijn inconsistent en geven dus geen eenvormig beeld van de potentie van het kind. Naast een gevarieerde set tools om te signaleren is het raadzaam om ook deskundige hulp hiervoor in te schakelen. In het algemeen kun je stellen dat dit kind ondersteuning nodig heeft om te leren omgaan met de beperking die er is, maar dat het accent moet liggen op de begaafdheid. Neihart and Betts (2010) noemen dit zoeken naar goud in de modder.

De risicoleerling

De risicoleerling tenslotte is eveneens een lastig te signaleren leerling. De prestaties zijn inconsistent en het zelfbeeld negatief. Er is sprake van een fixed mindset. Veelal is er ook thuis veel strijd en is ondersteuning voor het gezin aan te bevelen. Vertrouwen en structuur bieden naast het geven van alternatieven op leergebied zijn hier de sleutelwoorden (Houkema & Janssen, 2014).

Tabel 1 overzicht van de 6 profielen

profiel	Behoeftes	Onderwijslijn	Ontwikkelingslijn	Plan van aanpak
Zelfsturend autonoom	Meer ondersteuning Feedback Gefaciliteerd worden Supportteam Stimulans nieuwe richtingen	Lange termijn doelen studieplan	Ondersteuning interessegebieden stimuleren, faciliteren	Supportteam Mentoraat: feedback en stimuleren Ruimte geven Studieplan maken met kind samen
Aangepast succesvol	Uitdaging en risico leren nemen. Growth mindset Creativiteit ontwikkelen	Relatief onderpresteren wegnemen door versneld, verrijkt curriculum	Bieden onafhankelijkheid Bekrachten vermogen om uitdagingen aan te gaan	Mentoraat: coaching op growth mindset Uitdaginge opdrachten Uit de comfortzone Contact met peers
Onderduikend	Ontwikkeling talent Rolmodellen/peers Zelfkennis Acceptatie van zichzelf Gezien worden	Leervaardigheden aanbieden	Rolmodellen Sociale vaardigheden aanleren	Mentoraat: stimuleren en aanmoedigen. Activeren gericht op autonomie. Leervaardigheden aanbieden Contact met peers
Uitdagend creatief	Zelfkennis Duidelijke afspraken Ondersteuning op creatief gebied Sociale steun; verbinding met anderen Tact en flexibiliteit	Coachen doelgericht handelen Domeinspecifieke training Belonen creatieve invalshoeken	Tolerantie Rolmodellen	Mentoraat; sterke sociale steun. Goede afspraken consequent gehanteerd Uitdagende leeractiviteiten Contact met peers
Dubbel bijzonder	Accent op sterke kanten Monitoren op stoornis Leer- en gedragsstrategieën Zelfvertrouwen Leren doorzetten Harder werken	Versnelling op + gebieden aanpassingen op – gebieden (technologische) Peers	Nadruk op sterke kanten Ondersteuning zwakke kanten Zelfregulatie/assertiviteit	Ontwikkel talent en ondersteun onvermogen. Externe begeleiding Aanleren strategieën Inzet hulpmiddelen Contact met peers
Risico	Veiligheid en structuur verantwoordingsplicht Alternatieven Korte termijn doelen	Hoge verwachtingen Diagnostisch onderzoek Niet-traditionele studievaardigheden	Begeleiding gezin	Vertrouwen geven wel met verantwoordingsplicht. Korte termijn doelen Begeleiding gezin

Verbindende factoren: de paraplu

Kunnen we uit alle 6 profielen en wat we verder weten over cognitief talentvolle leerlingen ook een soort grootste gemene deler halen?

Signaleren

Voor alle kinderen geldt dat zij gezien moeten worden. Een leerkracht die de onderwijsbehoefte van een leerling wil bepalen moet oog en oor voor die leerling hebben. Het afstemmen van onderwijs op de leerling voorkomt problemen, waarbij de ontwikkelingslijn gericht is op zelfbeeld, gedrag, motivatie en intelligentie en de onderwijslijn in het teken staat van leervaardigheden (Segers & Hoogeveen, 2012). Voor de groep cognitief talentvolle leerlingen geldt dit in hoge mate. Prestaties zijn niet altijd de graadmeter voor het hebben van een cognitief talent. Meerdere manieren van signalering lijken dan ook onontbeerlijk voor het herkennen van een cognitief talentvol kind. Verschillende toetsen en testen, naast observatie en gesprekken met leerling en ouders geven een breder perspectief.

Behoeft

Voor de groep als geheel geldt dat autonomie, competentie en verbondenheid, ook wel eigenaarschap van leren, nog belangrijker zijn dan voor andere leerlingen (Brouwer & Ahlers, 2011). Deze kinderen ontwikkelen zich sneller en soms ook anders dan de reguliere leerling. Om het cognitief talent te ontwikkelen is passende uitdaging nodig. Dit betekent een uitdaging die in de zone van naaste ontwikkeling ligt en die daarom ook instructie nodig heeft. Voor deze groep ligt de uitdaging veelal niet in de reguliere stof. Rogers (2007) stelt dat een dergelijke uitdaging er op dagelijkse basis moet zijn om effectief te zijn. Dit is meteen ook de stimulans voor het kind om risico's te nemen en op eigen niveau te presteren. Om een cognitief talent te ontwikkelen heeft een kind een Growth Mindset nodig naast een stimulerende en steunende omgeving. De peergroep lijkt voor vrijwel elk profiel van belang als middel om zelfkennis op te doen en inzicht te krijgen in het eigen talent door te vergelijken met of spiegelen aan andere kinderen. Herkenning en erkenning van het eigen talent dragen bij aan een positief zelfbeeld. Daarnaast is de peergroep ook de plaats waar op niveau kan worden samengewerkt.

Vanwege het risico dat er hiaten ontstaan in de kennis van cognitief talentvolle leerlingen (Koenderink, 2012) en hun soms onorthodoxe manier van leren en denken lijkt het aanbieden van leervaardigheden en leerstrategieën geen overbodige luxe (Dijkstra, 2014). Ruimte voor eigen inbreng en keuzemogelijkheden kunnen bijdragen aan het gevoel van eigenaarschap en horen ook zeker bij de gemeenschappelijke deler aan onderwijsbehoefte. De vraag wat de onderwijsbehoefte van de cognitief talentvolle leerling is wordt dus niet beantwoord door alleen te compacten en voor uitdaging te zorgen.

Verbindende factoren voor de groep cognitief talentvolle leerlingen zijn gezien worden, (dagelijkse) uitdaging in de zone van naaste ontwikkeling. Gestimuleerd worden om te presteren op eigen niveau en daartoe mogelijkheden krijgen. Het hebben of aanleren van een growth mindset en het krijgen van eigenaarschap van leren.

bronnen

- Algra, H. (2009). *ontwikkelingsvoorsprong en hoogbegaafdheid*. Amersfoort: Kwintessens uitgeverij.
- Brouwer, G., & Ahlers, L. (2011). *Knappe koppen in de klas. Wat (hoog)begaafde leerlingen nodig hebben in het onderwijs*. Amersfoort: drukkerij Wilco.
- Dijkstra, P. (2014). *effectiever leren met leerstrategieën*. Meppel: Boom Uitgevers.
- Doolaard, S., & Oudbier, M. (2010). *Onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Retrieved from Groningen:
- Houkema, D., & Janssen, Y. (2014). *Overzicht van de profielen van Betts & Neihart*. Retrieved from: <https://talentstimuleren.nl/thema/stimulerend-signaleren/publicatie/3841-profielen-van-begaafde-leerlingen>
- Koenderink, T. (2012). *De 7 uitdagingen. De 7 uitdagingen in het onderwijs aan hoogbegaafde kinderen*. Venlo: MultiLibris.
- Neihart, M., & Betts, G. (2010). *revised profiles of the gifted&talented*. Retrieved from Singapore:
- Pameijer, N., Beukering, T., & Lange, S. d. (2009). *Handelingsgericht werken: een handreiking voor het schoolteam. Samen met collega's, leerlingen en ouders aan de slag*. Leuven: ACCO.
- Rogers, K. B. (2007). Lessons Learned About Educating the Gifted and Talented: A Synthesis of the Research on Educational. *Gifted Child Quarterly*, 51. doi:DOI: 10.1177/0016986207306324
- Segers, D. E., & Hoozeveld, D. L. (2012). *Programmeringstudie inzake excellentieonderzoek primair, voortgezet en hoger onderwijs*. Retrieved from Nijmegen:
- Steenbeek, H. W., Geert van, P., & Dijk van, M. W. G. (2011). the dynamics of children's science and technology talents; a conceptual framework for early science education. *Netherlands journal of psychology*, 66, 96-109.
- Vogelaar, B., & Resing, W. C. M. (2016). Gifted and Average-Ability Children's Progression in Analogical Reasoning in a Dynamic Testing Setting
Source: *Journal of Cognitive Education and Psychology*, Volume 15, Number 3, 2016, pp. 349-367(19)
Publisher: Springer Publishing Company. *Journal of Cognitive Education and Psychology* 15, number 3, 349-367.
- Yeager, D. S., & Dweck, C. S. (2012). Mindsets That Promote Resilience: When Students Believe That Personal Characteristics Can Be Developed. *Educational Psychologist*, 47(4), 302–314.